
LYRIC HERO INTERPRETATION IN ABDURAZZOQ FAQIRI WORKS

Mehribon Qo'shnazarova

Teacher at The Academic Lyceum of Ursu

Akbar Otaboyev

Master of Ursu

Abstract

The interpretation of the lyrical protagonist in the works of the representatives of our classical literature, especially in the poems of the ghazal genre, is one of the most important issues in today's literary criticism. This article is about the lyric hero interpretation in Abdurazzoq Faqiri works.

Keywords: lyrical hero, ghazal, genre, literature, literary environment, literary term.

Introduction

Mumtoz adabiyotimiz namoyandalari ijodida, ayniqsa, g'azal janriga xos she'riy asarlarida lirik qahramon talqini bugungi kun adabiyotshunosligida muhim masalalardan biri sanaladi.

Ma'lumki, matn muallifiga o'xshamaydigan lirik qahramon tushunchasi Yuriy Tinyanovning asarlarida paydo bo'lgan va Lidiya Ginzburg, Grigoriy Gukovskiy, Dmitriy Maksimov kabi tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan.

Lirik qahramon lirik asar asosida yotgan "men"dan iborat adabiyotshunoslikdagi shartli tushunchalardan biri bo'lib, lirik qahramon sifatida ko'pincha shoirning o'zi gavdalanadi. Hayotiy tomonlari, estetik holati jihatidan juda ko'p umumiyliklarga ega bo'lishidan qat'i nazar, lirik qahramonni shoir shaxsiyati bilan aynan bir narsa deb tushunmaslik kerak.

Ayrim tadqiqotchilar shoirning lirik o'zi tushunchasini lirik qahramondan ajratib ko'rsatadilar.

Aynan XIX asar oxiri XX asr boshlari Xiva adabiy muhitiga mansub mutafakkir adiblar ijodida bo'lgani singari Abdurazzoq Faqiriy lirikasida ham lirik qahramon tushunchasi ancha keng ma'noga ega. Chunki bu davr shoirlarining ijodi o'zlarining Allohga bo'lgan Ishqini kuylash bilan birgalikda xalqning og'ir ahvoliga achinish, iqtisodiy-siyosiy, ijtimoiy-ma'naviy jihatdan G'arb davlatlaridan ortda qolayotgan millat taqdiri uchun qayg'urish tuyg'ulari bilan sug'orilgan. Shuningdek, Abdurazzoq Faqiriy g'azallarida Ogahiy ijodi bilan hamohanglik sezilib turadi. Ikkala ijodkor she'riyatida ham shoirning shaxsiy "men"i bilan oddiy xalq obrazi uyg'unlashib, lirik qahramon timsolini gavdalanitiradi. Ogahiyning quyidagi "Navro'z" radifli g'azalida lirik qahramon faqat shoirning o'zi emas, balki mashaqqat ostida ezilgan xalqdir:

Janobi shahga keldim, bu jihatdin

Ko'zim yoshig'a toya-toya navro'z.

Abdurazzoq Faqiriy ham o'zining "Ko'ring" radifli g'azalida jamiyat uchun qayg'urayotgan, qondoshlarining baxt-u saodati uchun astoydil kuyinadigan xalq vakillarini lirik qahramon darajasiga ko'taradi:

Ey Faqiriy, bu avomunnos uchun o'rtanma hech,
Yil-bayil mundin batarroq mojarolarni ko'ring.

Shuningdek, Abdurazzoq Faqiriyning ayrim g'azallarida shoirning o'zi lirik qahramon sifatida gavdalanadi. Ammo bu yerda ham shartli ravishda biz faqat shoirning o'zinigina emas, balki Yaratganga oshiq bo'lgan so'fiylarning ham timsolini ko'rishimiz mumkin:

Bulbuli zoram, qo'narg'a bir guliston istaram,
Bu go'zallarni na aylay, ko'yi guliston istaram.

Shoir ko'p o'rinlarda "men" orqali, ya'ni o'z nomidan so'zlaydi, lekin bu "men" ijod qonuniyatlariga ko'ra umumiylik kasb etib, umuminsoniy "men"ga aylanadi. Tubandagi misralarda mazkur holatning guvohi bo'lishimiz mumkin:

Do'stlar, bir mosuvo bo'lg'an g'aribman, naylayin,
O'rtanib, yonib ado bo'lg'an g'aribman, naylayin,
Yuz alamg'a oshno bo'lg'an g'aribman, naylayin,
Bekas-u bemuttako bo'lg'an g'aribman, naylayin,
Misli men bedast-u po bo'lg'an g'aribman, naylayin.

Mazkur she'r muxammas janrida yaratilgan bo'lib, bu o'rinda ham lirik qahramon nihoyatda keng qamrovga ega. Shoir "hamma narsadan mosuvo bo'lg'an", "o'rtanib, yonib ado bo'lg'an", "yuz alamga oshno bo'lg'an" oshiq yuraklarning hazin og'riqlarini tasvirlamoqda.

Abdurazzoq Faqiriyning deyarli barcha lirik asarlarida bosh mavzu – ISHQdir. Shunday ekan, shoir lirikasida, asosan, o'zining tuyg'ularini, turfa xil kechinmalarini ifodalashga harakat qilgan. Shoir ayrim she'rlarida o'z "men"i orqali oshiq yuragi bilan suhbat aylab, goh unga pand-u nasihat qilsa, goh "nozanimlar vaslin istab armonda" o'tayotganidan yozg'iradi:

Ey ko'ngil, oshiflig'din bu na hijrondur senga,
Nozanimlar vaslin istab bu na armondur senga.

Shuningdek, Abdurazzoq Faqiriyning o'z qismati, hayot yo'li qisqacha yoritilgan masnaviyalarida lirik qahramon shoirning aynan o'zidir. Biz shu o'rinda fikrimiz isboti uchun shoirning "Qissam uzunroq" degan sarlavhali masnaviysiga murojaat etmoqchimiz. Mazkur masnaviy 15 bayt, ya'ni 30 misradan iborat bo'lib, a-a, b-b, d-d... tartibida qofiyalangan va hazaji musaddasi mahzuz vaznida yozilgan. Masnaviyda shoir bolaligidan "boshiga kulfat" tushgani, "hech ishda murodi hosil" bo'lmagani, "fig'onidan falakka o't" tutashgani va hokazolarni aytar ekan, o'z qissasini boshdan oyoq so'zlaydigan bo'lsa, uning sharhi "Shohnoma"dan ham uzunroq bo'lishini mubolg'aviy tasvir orqali ta'kidlaydi:

Kichiklikdin tushib boshimg'a kulfat,
Zamone bo'lmadim beranj-u mehnat.
Ishim bekaslik ichra bo'ldi mushkul,

Murodim bo‘lmadi hech ishda hosil...
Desam boshdin-oyoq qissam uzunroq,
Ki sharhi “Shohnoma”din fuzunroq.

Muxtasar qilib aytganda, Abdurazzoq Faqiriy ijodida lirik qahramon talqini diniy-tasavvufiy nuqtayi nazardan ham, ishqiy kechinmalar nuqtayi nazaridan ham uyg‘un holda bir butunlikni kasb etadi. Shu jihatdan shoir lirikasi o‘zbek adabiyoti g‘azalchiligini lafziy-u lisoniy bo‘yoqlar bilan jilolantiradi. Shoir ijodiga murojaat etgan holda biz bevosita lirik qahramon tushunchasini tahlil doirasiga tortishimiz, yakdil xulosalar chiqarishimiz mumkin bo‘ladi. Shu nuqtayi nazardan ham shoir lirikasi o‘ziga xos va rang-barangdir.

References

1. N. Xatamov, B. Sarimsaqov. “Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o‘zbekcha izohli lug‘ati”. – T: “O‘qituvchi”. – 1979. – B. 165
2. Q. Yo‘ldoshev, V. Qodirov, J. Yo‘ldoshbekov. “Adabiyot”. – T: “O‘zbekiston”. – 2019. – B. 102
3. V. Mirzayev. “Abdurazzoq Faqiriy, She‘rlar”. – T: “G‘afur G‘ulom”. – 1972. – B. 22
4. Yuqoridagi manba. – B. 24
5. Yuqoridagi manba. – B. 25
6. Yuqoridagi manba. – B. 44